

ระเบียบวิธีการดำเนินการศึกษา

การกำหนดประเภทการศึกษา

ในการศึกษา "ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้" ครั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงของโครงสร้าง อำนาจ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในชุมชนอย่างแท้จริง ผู้ศึกษาจึงได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research)
2. การวิจัยภาคสนาม (field research)

1. การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ในการศึกษครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการของการวิจัยเชิงสำรวจเป็นวิธีการหลัก ในการศึกษาสืบค้นชนชั้นนำและวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจของชุมชน โดยขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) ที่จัดสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลได้นำสถิติวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ (การวิเคราะห์ข้อมูล รายละเอียดปรากฏในส่วนที่ 4 ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูล)

2. การวิจัยภาคสนาม (field research) ผู้ศึกษาได้นำเอาวิธีการนี้มาเป็นวิธีการสนับสนุนการศึกษาเชิงสำรวจ ด้วยเหตุผลที่ว่าชุมชนชาวไทยมุสลิมเป็นชุมชนที่มีลักษณะที่อ่อนไหว (sensitive) ต่อสิ่งใหม่ โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นคนนอกศาสนาและคนนอกชุมชนของตนเอง ดังนั้นการจะได้มาซึ่งข้อมูลหรือการเข้าสัมภาษณ์จะมีอุปสรรคมากขึ้น ถ้าหากว่าประชาชนในชุมชนไม่มีความไว้วางใจในตัวผู้ศึกษา เพื่อลดปัญหาดังกล่าวผู้ศึกษาจึงใช้วิธีการของการวิจัยภาคสนามแบบผู้มีส่วนในฐานะผู้สังเกตการศึกษา (participant-as-observer) ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะสร้างความคุ้นเคยและความสนิทสนมระหว่างผู้ศึกษากับประชาชนในชุมชน อันจะทำให้การสัมภาษณ์แบบสอบถามดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติมากขึ้น

อนึ่ง การศึกษาภาคสนามแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกตการณ์จะเป็นวิธีการที่สนับสนุนและลดข้อบกพร่องของการศึกษาเชิงสำรวจในส่วนที่แบบสอบถามไม่สามารถรวบรวมข้อมูลได้ โดยเฉพาะในส่วนของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกำหนดนโยบายหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชนชั้นนำ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นนำ ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะเข้าร่วมสังเกตการณ์ประชุมพิจารณาโครงการสำคัญ ๆ ของชุมชน ซึ่งประชาชนมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การประชุมสภาตำบล การประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน การประชุมกลุ่มต่าง ๆ

ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ผู้ศึกษาได้นำไปวิเคราะห์เสริมกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเชิงสำรวจอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งการศึกษาในลักษณะดังกล่าวทำให้การวิเคราะห์ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิมมีความชัดเจนและมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

วิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน

ด้วยการศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนโดยทั่วไป เป็นวิธีการระบุหาตัวบุคคลที่เป็นบุคคลชนชั้นนำในชุมชน รวมถึงการชี้แจงให้เห็นว่ามีปัจจัยอะไรที่อธิบายลักษณะการเป็นชนชั้นนำ และปัจจัยอะไรที่อธิบายลักษณะการเป็นชนชั้นนำได้ดีที่สุด ดังนั้นขั้นตอนสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ คือ การระบุชนชั้นนำและการจัดลำดับกลุ่มชนชั้นนำตามลำดับอำนาจ ซึ่งจัดการศึกษาเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การระบุชนชั้นนำ ดังที่กล่าวมาแล้วว่าการศึกษานี้คือ ต้องการทราบว่าบุคคลที่เป็นชนชั้นนำในชุมชนนั้นเป็นใคร เพราะการได้ทราบว่าในชุมชนชาวไทยมุสลิมนั้นใครเป็นชนชั้นนำ ย่อมทำให้ผู้ศึกษาเห็นภาพของโครงสร้างอำนาจในชุมชนชาวไทยมุสลิมในระดับหนึ่ง ดังนั้นเพื่อให้ได้ทราบถึงบุคคลที่เป็นชนชั้นนำในชุมชน ผู้ศึกษาจึงใช้วิธีการระบุชนชั้นนำ 3 วิธีด้วยกันคือ (Michael Aiken, Paul E. Mott 1970 : 191-358)

- ก. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยการพิจารณาจากชื่อเสียง (*reputational technique*)
- ข. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากตำแหน่ง (*positional technique*)

ค. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
(*decision-making-technique*)

ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดการนำเอาวิธีการมาใช้ดังต่อไปนี้

ก. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยการพิจารณาจากชื่อเสียง (*reputational technique*) วิธีนี้ถือว่าคนมีชื่อเสียงที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน โดยการมอบหมายความไว้วางใจในการตัดสินใจปัญหาของชุมชน วิธีการนี้มีพื้นฐานทางความคิดที่ว่า ใครจะเป็นชนชั้นนำและจะมีอำนาจใดต้องได้รับการยอมรับ ยกย่องจากสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ โดยวิธีการถามสมาชิกในชุมชนว่า "ใครคือชนชั้นนำ" "ใครมีอำนาจในชุมชน" ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาเอาวิธีนี้มาใช้ก่อนวิธีอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะจากวิธีการนี้ผู้ทำการศึกษารู้ว่ามีบุคคลใบบางที่ชาวไทยมุสลิมยอมรับ ยกย่อง ให้เป็นชนชั้นนำ และมีบุคคลใบบางที่ชนชั้นนำด้วยกันยอมรับเป็นชนชั้นนำในชุมชน และนอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้ศึกษาได้รู้ว่ามีบุคคลชนชั้นนำในชุมชนบุคคลใดใดคะแนนมากที่สุดและระดับรองลงมา จากการระบุเช่นนี้ทำให้สามารถจัดชนชั้นนำเป็นกลุ่ม ๆ ได้จากคะแนนที่แต่ละบุคคลได้รับ

วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียงแบบขั้นเดียว (*one-step-method*) วิธีการนี้ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ประชาชนที่เป็นกลุ่มประชากรในชุมชนที่ทำการศึกษาว่า ใครคือชนชั้นนำ ใครคือผู้มีอำนาจในชุมชน โดยให้กลุ่มประชากรทั้งหมดเสนอชนชั้นนำมาจำนวนหนึ่งแล้วให้กลุ่มประชากรจัดลำดับระดับนำหนักของอำนาจของแต่ละคนที่เสนอมา

คำถามที่ผู้ศึกษาได้ตั้งไว้สำหรับการศึกษาคั้งนี้คือ

"สมมุติว่ามีโครงการสำคัญงานหนึ่งในหมู่บ้าน เช่น การจัดสร้างปรับปรุงมัสยิด สร้างถนน สร้างศาลา สร้างที่อ่านหนังสือพิมพ์ หรือการพัฒนาหมู่บ้าน ที่ต้องจัดทำขึ้นในหมู่บ้านของท่าน โครงการดังกล่าวต้องอาศัยการตัดสินใจโดยบุคคลสักกลุ่มหนึ่ง และบุคคลกลุ่มนี้ประชาชนทั้งหมดในหมู่บ้านของท่านยอมรับ เชื่อถือ และศรัทธาในบุคคลดังกล่าว ในความคิดเห็นของท่านมีใครบ้างที่ท่านจะเลือกขึ้นมาเป็นผู้นำกลุ่มในการตัดสินใจในโครงการดังกล่าว ขอให้ท่านเสนอมา 5 ท่าน ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นว่า ท่านจะต้องเลือกเฉพาะคนที่ท่านรู้จักสนิทคุ้นเคยมาก่อน

เป็นการส่วนตัว และไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีตำแหน่งทางการ บุคคลดังกล่าวจะเป็นใครก็ได้ ที่ท่านคิดว่า มีความสามารถ มีอำนาจที่สามารถทำให้โครงการนั้นสำเร็จได้ และกรุณาจัดลำดับของความสำเร็จของแต่ละท่าน โดยเรียงลำดับจาก 1 - 5"

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีแบบขั้นเดียว (one-step-method) เพื่อไม่เป็นการรบกวนกลุ่มประชากรและให้การแสดงความคิดเห็นเป็นไปอย่างอิสระ

เมื่อการเก็บข้อมูลแบบดังกล่าว ผู้ศึกษาสามารถคำนวณหาน้ำหนักของคะแนนลักษณะชนชั้นนำได้ โดยการคำนวณจากจำนวนที่ได้รับการระบุจากประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมารวมกัน และลำดับที่ได้รับการระบุ ตัวอย่างเช่น ชนชั้นนำคนหนึ่งได้รับการระบุว่าเป็นชนชั้นนำ 100 ครั้ง และได้รับการเรียงลำดับความสำคัญของการยอมรับให้เป็นชนชั้นนำดังต่อไปนี้

ลำดับที่ 1 = 30 ครั้ง	คะแนน = 30×5	= 150	คะแนน
ลำดับที่ 2 = 20 ครั้ง	คะแนน = 20×4	= 80	คะแนน
ลำดับที่ 3 = 15 ครั้ง	คะแนน = 15×3	= 45	คะแนน
ลำดับที่ 4 = 10 ครั้ง	คะแนน = 10×2	= 20	คะแนน
ลำดับที่ 5 = 25 ครั้ง	คะแนน = 25×1	= 25	คะแนน

$$\begin{aligned} \text{รวมคะแนนการยอมรับเป็นชนชั้นนำ} & 150 + 80 + 45 + 20 + 25 \\ & = 320 \text{ คะแนน} \end{aligned}$$

เมื่อได้คะแนนรวมจากการคำนวณน้ำหนักคะแนนของชนชั้นนำแต่ละคนแล้ว ผู้ศึกษาก็จะทราบได้ว่า บุคคลใดได้รับคะแนนมากที่สุด ซึ่งหมายความว่า บุคคลนั้นยอมมีอำนาจมากที่สุดคนในชุมชนด้วย ผู้ศึกษาที่สามารถทราบลักษณะโครงสร้างอำนาจในชุมชนได้ทันที

นอกจากนี้ในการพิจารณาลำดับชั้นของอำนาจชนชั้นนำแต่ละคนในชุมชน ทำให้มองเห็นภาพลักษณะโครงสร้างอำนาจในชุมชนชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการจัดลำดับของคะแนนเป็นระดับสูง-ต่ำ โดยใช้ดุลยพินิจตามเหตุผล การจัดในลักษณะดังกล่าวนี้คือ โครงสร้างอำนาจของชุมชนนั่นเอง และช่วงคะแนนที่กลุ่มชนชั้นนำได้รับการระบุถือเป็นตัวแปรตาม คือลักษณะของการยอมรับเป็นชนชั้นนำในชุมชนด้วย

การระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาแบบมีชื่อเสียงแบบชั้นเดียวนี้เป็นวิธีการที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เพราะเป็นการสำรวจโครงสร้างอำนาจในระดับที่กว้าง โดยให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ตัดสินและการระบุดังกล่าวสามารถคำนวณออกเป็นตัวเลขได้ชัดเจน สามารถนำเอาสถิติการวิเคราะห์ประโยชน์กับวิธีการนี้ได้เป็นอย่างดี

ข. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากตำแหน่ง (*positional technique*) วิธีการนี้ถือว่าบุคคลที่มีตำแหน่งสำคัญ ๆ ในชุมชน ซึ่งได้แก่ ตำแหน่งทางการและตำแหน่งผู้นำศาสนา คือชนชั้นนำ เพราะถือว่าคนที่ดำรงตำแหน่งสำคัญดังกล่าวควบคุมทรัพยากรและการตัดสินใจของชุมชน

การวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำแบบนี้เป็นวิธีที่ 2 เพื่อเป็นการพิสูจน์เพิ่มเติมจากวิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง เพื่อพิสูจน์ว่าชนชั้นนำที่ได้รับระบุคะแนนเป็นกลุ่มชนชั้นนำนั้น ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งที่สำคัญในสังคมหรือไม่ โดยผู้ศึกษากำหนดว่า

ตำแหน่งทางการและตำแหน่งผู้นำศาสนา มีความสำคัญตามลำดับ และผู้ศึกษามุ่งการควบคุมการตัดสินใจและปริมาณของทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน

ค. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (*decision-making technique*) วิธีการแบบนี้ถือว่าบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจในชุมชน โดยเฉพาะบุคคลที่มีการใช้อำนาจหรืออิทธิพลของตน เพื่อให้ได้มาซึ่งเจตนาของกลุ่มตน หรือพิจารณาว่าเมื่อมีการพิจารณาปัญหาที่ต้องตัดสินใจในแต่ละเรื่องนั้น มีใครเข้าร่วมพิจารณาหรือเข้าร่วมในการตัดสินใจบ้าง

ผู้ศึกษาใช้วิธีการนี้หลังจากใช้ วิธีการที่ ก. และ ที่ ข. เพื่อเป็นการประกอบและยืนยันการตรวจสอบ เพื่อให้ค้นพบชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนถูกต้องมากยิ่งขึ้น สำหรับข้อมูลส่วนนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการแบบผู้สังเกตการศึกษาในการประชุมแต่ละครั้งและกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนร่วมกับประชาชนในชุมชน และรายงานบันทึกการประชุมของชุมชน เพื่อดูความรับผิดชอบของชนชั้นนำแต่ละคนในการตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชน

สรุปแล้วการศึกษาทั้ง 3 วิธีการดังกล่าว เป็นวิธีการของการศึกษาโครงสร้างอำนาจ
 ชุมชน การมีวิธีการศึกษาที่แตกต่างกันนั้นเป็นปัญหาขั้นพื้นฐานของความขัดแย้งของการศึกษา
 โครงสร้างอำนาจระหว่างสำนักชนชั้นนำนิยม (*elite school*) และสำนักพหุนิยม
 (*pluralist school*) กล่าวคือ วิธีการระบุชนชั้นนำโดยการพิจารณาชื่อเสียง
 (*reputational technique*) และการระบุชนชั้นนำโดยพิจารณาจากตำแหน่ง
 (*positional technique*) เป็นวิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจของสำนักชนชั้นนำนิยม ซึ่ง
 วิธีการศึกษาทั้งสองวิธีการดังกล่าวได้ถูกปฏิเสธจากสำนักพหุนิยม* ทั้งนี้เพราะว่าสำนักพหุนิยม
 นั้นเชื่อว่าโครงสร้างอำนาจของชุมชนนั้น "ต้องศึกษาพฤติกรรมที่เป็นจริงและผลที่เกิดจากกระบวนการ
 การทางการเมืองจริง ๆ จึงจะถูกต้อง" (ระคม วงษ์นอม 2527 : 2,3,) สำนักพหุนิยมจึง
 เสนอให้พิจารณาโครงสร้างอำนาจจากกระบวนการตัดสินใจในปัญหาชุมชนที่สำคัญ ๆ โดยดูว่า
 ใครเข้าร่วมตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชน สำนักพหุนิยมจึงเสนอวิธีระบุตัวชนชั้นนำโดยการ
 พิจารณาจากการเข้าร่วมในการตัดสินใจ (*decision-making technique*) เพื่อเป็นแนวทาง
 ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจตามแนวความคิดของสำนักตน

อย่างไรก็ตาม วิธีการศึกษาทั้ง 3 วิธีดังกล่าวก็มีลักษณะเด่นด้วยกันคนละด้าน ดังนั้น
 การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงนำทั้ง 3 วิธีเป็นวิธีการ (*mean*) เพื่อให้มองเห็นถึงสภาพ
 โครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ถูกต้องเป็นจริงที่สุด

*วิธีการศึกษา โครงสร้างอำนาจในชุมชนและความคิดในการศึกษาโครงสร้างอำนาจ
 ของทั้งสองสำนัก ตลอดจนความขัดแย้งในวิธีการศึกษาของทั้งสองสำนัก และข้อดี ข้อเสียของ
 แต่ละวิธี จะกล่าวรายละเอียดในภาคที่ห้าด้วย วิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน

กลุ่มประชากรตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษา "ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้" ครั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาในสองหมู่บ้านของจังหวัดปัตตานี การกำหนดกลุ่มประชากรแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนที่แรก เป็นขั้นตอนการชี้แนะผู้นำ เพื่อเป็นการให้ประชาชนของชุมชนกำหนดชนชั้นนำในชุมชน ผู้ศึกษาใช้แบบแผนของการสุ่มตัวอย่าง (*sampling design*) แบบเจาะจง (*purposive sampling*) เหตุผลในการเจาะจงเลือกหน่วยศึกษาดังกล่าวจะเสนอไว้ในตอนต่อไป ซึ่งเป็นการศึกษาเก็บข้อมูลจากประชากร 3 กลุ่ม กล่าวคือ

- 1.1 หัวหน้าครอบครัวของแต่ละบ้านที่อยู่ในชุมชน
- 1.2 บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนเป็นอย่างดี
- 1.3 บุคคลที่มีส่วนในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเป็นประจำ

2. ขั้นตอนที่สอง เป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นนำด้วยกัน ในขั้นนี้ ผู้ศึกษาใช้แบบแผนของการสุ่มตัวอย่าง (*sampling design*) แบบเจาะจง (*purposive sampling*) กล่าวคือ

- 2.1 เป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการระบุคะแนนให้เป็นชนชั้นนำในชุมชนจากกลุ่มประชากรในขั้นตอนแรก
- 2.2 บุคคลที่ดำรงตำแหน่งที่สำคัญในชุมชน
- 2.3 บุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายที่สำคัญ ๆ ของชุมชน

เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง "ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้" ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาทั้งแบบวิจัยสำรวจ (*survey research*) และการศึกษาภาคสนาม (*field research*) ผสมผสานกันเพื่อให้ข้อมูลและข้อเท็จจริงของชุมชนให้มากที่สุด

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และความสอดคล้องกับรูปแบบของการวิจัย ผู้ศึกษาได้สร้างเครื่องมือในการวิจัย 2 ประเภท คือ

1. ในการศึกษาเชิงสำรวจนั้นใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยแบ่งขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังต่อไปนี้

1.1 แบบสอบถามชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามเพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณสมบัติของประชากรกลุ่มตัวอย่าง การระบุชนชั้นนำในชุมชน แบบสอบถามชุดที่ 1 นี้สำหรับกลุ่มประชากรกลุ่ม 1.1, 1.2, 1.3

1.2 แบบสอบถามชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามสำหรับบุคคลที่ถูกระบุคะแนนจากประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามชุดที่ 1 ให้มีคะแนนเป็นชนชั้นนำในชุมชน บุคคลที่ดำรงตำแหน่งที่สำคัญในชุมชน และบุคคลที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เกี่ยวกับนโยบายสำคัญของชุมชน แบบสอบถามชุดที่ 2 นี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนแรก	เป็นข้อมูลเบื้องต้น คุณสมบัติทั่ว ๆ ไป
ส่วนที่สอง	เป็นการสอบถามถึงการระบุชนชั้นนำที่ชนชั้นนำเลือกเป็นผู้นำร่วมทำกิจกรรมด้วย และระดับของความสัมพันธ์ของชนชั้นนำ

2. ในการศึกษาภาคสนาม (field research) ผู้ศึกษาใช้แบบที่ผู้ศึกษาเข้ามีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกตศึกษา (participant-as-observer) โดยเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะในกระบวนการตัดสินใจนโยบายหรือโครงการต่าง ๆ ที่มีผลต่อผลประโยชน์ของประชาชนในชุมชนโดยส่วนรวม เครื่องมือในขั้นนี้มี 2 ลักษณะ กล่าวคือ

2.1 การเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนนี้ ผู้ศึกษามีกรอบแนวความคิด "ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ" โดยพิจารณาว่ามีใครบ้างที่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายหรือโครงการที่มีอิทธิพลต่อการจัดทำหรือถ้าเป็นโครงการที่สำคัญ ๆ ตามแนวความคิด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสังเกตว่าใครมีอำนาจหรือมีอิทธิพลในระบบ การตัดสินใจของชุมชน

2.2 การรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสาร รายงานการประชุม ชื่อบันทึกต่าง ๆ ที่มีการบันทึกเอาไว้ในชุมชน ข้อมูลส่วนนี้จะ เป็นข้อมูลสำคัญที่แสดงถึงบทบาทของแต่ละบุคคลที่มี อยู่ในชุมชน โดยเฉพาะบุคคลที่มีตำแหน่งสำคัญของชุมชน ข้อมูลส่วนนี้ได้มาจากรายงานการประชุม ของสภาตำบล เป็นต้น

การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นการใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจ (survey research) โดยการใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวม ข้อมูล แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามประเภทเชิงสำรวจ ดังนั้น การตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามจึงเป็นเพียงการตรวจสอบเชิงเนื้อหา (content analysis) ดังนั้น เมื่อสร้างแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ให้นำให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการศึกษา เกี่ยวกับชุมชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตรวจสอบความสมบูรณ์

เมื่อผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว ผู้ศึกษาได้นำไปทดสอบที่ชุมชนบูดี ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี จำนวน 50 คน ปรากฏว่า ตัวแบบสอบถามมีปัญหาทางการใช้ ภาษา และปรากฏการณ์ของตัวแปรบางตัวแปรที่ไม่มีเกิดขึ้นในชุมชน

หลังจากทดสอบคุณภาพแบบสอบถามเชิงเนื้อหาแล้ว ได้นำมาปรับปรุงแก้ไขร่วมกับ ผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง จากนั้นจึงนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง

ระเบียบวิธีการคัดเลือกชุมชนศึกษา

ในการศึกษา "ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิม ในจังหวัด ชายแดนภาคใต้" มีขอบเขตการศึกษาในระดับชุมชน และมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเป็นการ ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่พัฒนาแล้วกับชุมชนที่กำลังพัฒนา ดังนั้น เพื่อให้บรรลุตาม วัตถุประสงค์ในการศึกษาจึงต้องทำการคัดเลือกเพื่อให้ได้ชุมชนที่มีลักษณะดังกล่าว โดยอาศัย หลักเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

1. หลักเกณฑ์การพิจารณา

หลักเกณฑ์ประการแรก ในการพิจารณาเลือกชุมชนที่ทำการศึกษว่าเป็นชุมชนที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนานั้น การศึกษาค้างนี้ใช้หลักเกณฑ์และข้อมูลของ "คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ" (กชช.) ซึ่งพิจารณาตาม กชช. 2 ค. ของปี พ.ศ.2526 มีตัวชี้ (indicator) ของการพิจารณาออกเป็น 5 ส่วน และ 35 ส่วนย่อย จักระดับของการพัฒนาของแต่ละชุมชน เป็นชุมชนลาหลัง ชุมชนพัฒนาปานกลาง และชุมชนพัฒนาก้าวหน้า

หลักเกณฑ์ประการที่สอง หลังจากใช้หลักเกณฑ์ประการแรกเป็นการชี้แนะชุมชนแล้ว เพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษา ผู้ศึกษาจึงเข้าสำรวจชุมชนแต่ละหมู่บ้านด้วยตนเอง โดยการประสานงานและร่วมมือกับพัฒนากร และปลัดอำเภอ ที่รับผิดชอบประจำตำบล โดยการสัมภาษณ์ และสำรวจข้อมูลเบื้องต้น หลังจากนั้นผู้ศึกษาและปลัดอำเภอ ได้เดินทางเข้าสำรวจหมู่บ้านด้วยตนเองอย่างใกล้ชิด และคุณภาพที่เป็นจริงมากที่สุด โดยการสำรวจชุมชนแต่ละครั้งจะเข้าสำรวจชุมชน อย่างไม่เป็นทางการเพื่อป้องกันและลดปรากฏการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น การจัดการต้อนรับ การอำนวยความสะดวก ฯลฯ ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้จะเป็นส่วนที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกชุมชนทำการศึกษาได้

หลังจากการสำรวจแต่ละชุมชนแล้ว คงเหลือชุมชนประเภทละสองชุมชน จึงทำการสำรวจซ้ำ แล้วทำการเปรียบเทียบ หลังจากนั้นจึงตัดสินใจ เลือกชุมชนที่จะเข้าไปศึกษาประเภทละหนึ่งชุมชน

2. การคัดเลือกชุมชนที่พัฒนาแล้ว

ในการพิจารณาเลือกชุมชนที่พัฒนาแล้ว มีขั้นตอนการพิจารณาดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรก เป็นขั้นตอนการคัดเลือกระดับการพัฒนาชุมชน ตาม กชช. 2 ค. มีการเลือกชุมชนในเขตจังหวัดปัตตานี ที่มีระดับของการพัฒนาอยู่ในระดับพัฒนาแล้ว และมีลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่วางไว้

ผลจากการคัดเลือกตามหลักการที่หนึ่ง โดยพิจารณาตาม กชช. 2 ค. ของ คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ ปรากฏว่าในจังหวัดปัตตานี ชุมชนที่มีระดับการพัฒนาในระดับ "ก้าวหน้า" มี 36 หมู่บ้าน และเมื่อพิจารณาพร้อมกับผู้ทรงคุณวุฒิแล้วได้เลือกชุมชนที่ไปทำการสำรวจ 5 ชุมชนด้วยกัน คือ

ชุมชนโต๊ะเต๊ะ	ตำบลบาโลย	อำเภอยะหริ่ง
ชุมชนพอบาะ	ตำบลกระหวะ	อำเภอมายอ
ชุมชนจะรัง	ตำบลจะรัง	อำเภอยะหริ่ง
ชุมชนบ่ยุค	ตำบลบ่ยุค	อำเภอยะรัง
ชุมชนกรือเซะ	ตำบลตันหยงลุโละ	อำเภอเมือง

ทั้ง 5 ชุมชนเป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะโครงสร้างทางสังคมเป็นชุมชนชาวไทยมุสลิม คือ มีร้อยละ 90 - 100 ที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นชุมชนที่หน่วยงานของรัฐเข้าทำการพัฒนา มีระดับการพัฒนาเป็นที่พอใจของเจ้าหน้าที่ของทางราชการ โดยเฉพาะมีบางหมู่บ้านได้รับการยกย่องให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่าง

ขั้นตอนที่สอง หลังจากการพิจารณาระดับของการพัฒนาแต่ละชุมชนตามขั้นตอนแรกแล้ว ผู้ศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ ได้เดินทางไปทำการสำรวจชุมชน โดยชุมชนแรกคือ ชุมชนบ่ยุค ตำบลบ่ยุค อำเภอยะรัง ซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดีจากทางอำเภอมอบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชน และจัดเจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบงานของชุมชน อำนวยความสะดวกให้เป็นอย่างดี จากการสัมภาษณ์ กำนัน ทราบว่ามีจำนวนครัวเรือนประมาณ 250-300 ครัวเรือน เป็นชุมชนที่ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 15 กิโลเมตร ตามเส้นทางปัตตานี-ยะลา มีการตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายตามถนน และเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่มาก

ชุมชนโต๊ะเต๊ะ ตำบลบาโลย อำเภอยะหริ่ง ผลจากการสำรวจปรากฏว่าเป็นชุมชนที่มีกองร้อยของทหารบกมาประจำการอยู่ จากการสัมภาษณ์ปลัดอำเภอประจำตำบลและกำนันของตำบล ปรากฏว่า ตัวชี้ของระดับของการพัฒนา ของ กชช. 2 ค. เป็นผลมาจากกองร้อยทหารดังกล่าว ส่วนประชาชนท้องถิ่นนั้นมีความเป็นอยู่ลำบากมาก และจากการสำรวจ

ปรากฏว่า ชาวบ้านประมาณร้อยละ 50-60 ของชุมชน ได้ย้ายถิ่นไปทำงานที่ประเทศสหพันธรัฐ มาเลเซีย และจะย้ายกลับมาประมาณเดือนพฤษภาคม

ชุมชนพอเบาะ ตำบลกระหวะ อำเภอมายอ เป็นชุมชนที่อยู่ห่างจากทางหลวง จังหวัดมาก ทางเข้าเป็นถนนลูกรัง ร.พ.ช. ผลการสำรวจปรากฏเช่นเดียวกับชุมชนโต๊ะตีเต คือ ประชาชนโดยเฉพาะหัวหน้าครอบครัวได้ย้ายถิ่นไปทำงานที่ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย ในชุมชนจึงมีเหลือเฉพาะเด็กและคนชราเท่านั้น แต่ที่ชุมชนพอเบาะนี้มีการย้ายถิ่นน้อยกว่าชุมชน โต๊ะตีเต กล่าวคือ จะมีประชาชนเหลืออยู่ประมาณร้อยละ 50-60 ของจำนวนครอบครัวทั้งหมด

ชุมชนจะรัง ตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง เป็นชุมชนที่มีระดับของการพัฒนาถึงขั้น ก้าวหน้ามานาน ด้วยเหตุผลที่ว่าในอดีตมีหน่วยงานของทางราชการ เข้ามาพัฒนาอย่างเต็มที่ แต่ในปัจจุบันคงเหลือแต่อาคาร วัตถุที่เป็นรูปแบบของการพัฒนาเท่านั้น จากการสำรวจปรากฏว่า ชุมชนจะรังเป็นหมู่บ้านใหญ่ แต่ประชาชนส่วนใหญ่ได้ย้ายถิ่นไปทำงานที่ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย จากการสังเกตพบว่า ชุมชนนี้จะมีประชาชนเหลือน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่น ๆ ที่ทำการสำรวจ

ชุมชนกรือเซะ ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง เป็นชุมชนที่มีระยะทางการ ติดต่อกับจังหวัดเพียง 7 กิโลเมตร โดยเส้นทางทางหลวงจังหวัด การตั้งถิ่นฐานของประชาชน เป็นแบบตามแนวถนน ซอยภายในชุมชน ลักษณะรวมเป็นกระจุกตัว โดยมีมัสยิดเป็นจุดศูนย์กลาง ชุมชนถูกกระหนาบโดยทางหลวงจังหวัด กับคลองกรือเซะ ขนาดของชุมชนจากการสัมภาษณ์ ผู้ใหญ่บ้านทราบว่า มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 223 ครัวเรือน มีการย้ายถิ่นไปใช้แรงงานที่ ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซียเพียงเล็กน้อย

จากการศึกษาเบื้องต้นทราบว่า เป็นชุมชนเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ อดีตเคยเป็นที่ตั้งของเมืองหลวง และพระราชวังของเจ้าเมืองผู้ครองอาณาจักรปัตตานี ในปัจจุบันยังคงมี โบราณสถานที่แสดงถึงอารยธรรมของชุมชนปรากฏให้เห็นอยู่

นอกจากบริเวณชุมชนกรือเซะจะเคยเป็นที่ตั้งของเมืองหลวงเก่าแล้ว การสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนทราบว่า "กรือเซะเป็นชุมชนแรกที่มีการนำเอาศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแพร่

ราชาและประชาชนในชุมชนได้หันมานับถือศาสนาอิสลามแทนศาสนาฮินดูที่นับถืออยู่เดิม" นับแต่นั้นมาศาสนาอิสลามก็เจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรปัตตานีกระทั่งบัดนี้

ทางด้านการศึกษา ในอดีตชุมชนกรือเซะเป็นที่รวมของกาติม (นักปราชญ์) ของศาสนาอิสลามเป็นแหล่งรวมทางด้านการศึกษาทางศาสนา ด้วยเหตุที่เป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางการศึกษาศาสนา ดังนั้นนักศึกษาจากดินแดนต่าง ๆ จึงมุ่งมาศึกษาที่นี่ ในปัจจุบันกรือเซะก็ยังคงการเป็นศูนย์กลางทางด้านการศึกษาศาสนาอิสลามอยู่ ในชุมชนมีโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอยู่ 2 แห่ง ที่มีระดับมาตรฐานการเรียนการสอนสูง นักเรียนส่วนใหญ่เป็นคนในท้องถิ่นและจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีนักเรียนบางส่วนมาจากภาคใต้ตอนบนและจากภาคอื่น เช่น กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี สุโขทัย จันทบุรี เป็นต้น

ทางด้านการพัฒนา ชุมชนกรือเซะได้รับสนับสนุนการพัฒนาจากหน่วยงานของรัฐ และจากหน่วยงานพัฒนาของต่างชาติอย่างต่อเนื่องมากกว่า 10 ปี จนปัจจุบันสามารถพึ่งตนเองได้ และรักษาระดับของการพัฒนาไว้ในระดับคงที่

หลังจากสำรวจชุมชนตามขั้นตอนที่สองแล้ว ผู้ศึกษาตัดสินใจเลือกเหลือ 2 ชุมชน คือ ชุมชนปุยุก กับชุมชนกรือเซะ ซึ่งจะสำรวจเปรียบเทียบต่อไป

จากการสำรวจชุมชนทั้ง 2 ชั่วเป็นรอบที่ 2 ศึกษาข้อมูลชุมชนประกอบและปรึกษา กับอาจารย์ที่ปรึกษาแล้ว ท้ายสุดการพิจารณาเลือกชุมชน พิจารณาเลือก "ชุมชนกรือเซะ" เป็นชุมชนตัวอย่างแทนชุมชนชาวไทยมุสลิมที่พัฒนาแล้ว ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการแรก เป็นชุมชนที่มีขนาดของชุมชนเหมาะสมที่จะทำการศึกษา ไม่มีขนาดใหญ่เกินไป จนเกินความสามารถของผู้ศึกษาที่จะสังเกตพฤติกรรมครอบคลุมถึงทุกหน่วยของชุมชน

ประการที่สอง จากการศึกษาข้อมูล กชช. 2 ค. และการสำรวจชุมชนกรือเซะ มีโครงสร้างทางอายุอยู่ในลักษณะปกติคือ โครงสร้างทางอายุช่วงต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนมีค่าไม่มากหรือน้อยในบางกลุ่ม โดยเฉพาะเพศชายวัยกลางคน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษามีมากพอที่จะทำการศึกษาเชิงสำรวจได้

ประการที่สาม ชุมชนหรือเซะมีการตั้งถิ่นฐานเป็นแบบกระจุกตัว โดยมีศาสนสถานเป็นจุดศูนย์กลาง ซึ่งเหมาะสมกับการศึกษาโดยวิธีการแบบผู้มีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกตการศึกษา

ประการที่สี่ ชุมชนหรือเซะเป็นชุมชนที่มีระยะทางทางสังคมที่เหมาะสมเป็นการง่ายต่อผู้ศึกษา ในการปรับตัวให้เข้ากับสมาชิกของชุมชน และสมาชิกชุมชนจะไม่เกิดความรู้สึกไม่ยอมรับในตัวผู้ศึกษาในระยะเริ่มแรก

ประการที่ห้า ชุมชนหรือเซะเป็นชุมชนที่ได้รับการดูแลเป็นพิเศษจากหน่วยงานของทางราชการ ซึ่งจะมีผลถึงกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในระยะเวลาที่เข้าศึกษา อันเป็นเป้าหมายสำคัญในการเข้าศึกษาชุมชนครั้งนี้

ประการที่หก ชุมชนหรือเซะเป็นชุมชนที่ติดต่อกับโลกภายนอกได้ง่าย ซึ่งเป็นความมุ่งหมายหนึ่งของการเลือกชุมชน และการติดต่อกับโลกภายนอกได้ง่ายนี้เองทำให้ชุมชนนี้มีระยะทางทางสังคมที่ติดต่อกับชุมชนภายนอกได้ง่าย เป็นผลให้ชุมชนมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสูงสังคมสมัยใหม่ มีการติดต่อสัมพันธ์ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมกับชุมชนภายนอกได้ง่าย

ประการที่เจ็ด ชุมชนหรือเซะมีข้อสนใจอย่างอื่นเป็นจำนวนมาก อาทิ ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ประวัติศาสตร์ทางด้านศาสนาอิสลาม การเข้ามาเผยแพร่ของศาสนา อิทธิพลของศาสนาในชีวิตประจำวันของชาวไทยมุสลิม ศิลปะ วัฒนธรรมอิสลาม เช่น ศิลปะของอาคารสถาน โบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งชุมชนหรือเซะยังคงอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ไว้ให้คนรุ่นหลังศึกษา ซาติพันธุ์ของประชาชนในชุมชนหรือเซะมีคุณลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากมุสลิมทั่วไป และสมาชิกของกลุ่มยังคงสามารถอนุรักษ์คุณลักษณะนี้ไว้จนถึงทุกวันนี้ รวมถึงการเป็นศูนย์กลางของการศึกษาศาสนาอิสลามในปัจจุบัน เป็นต้น

ประการสุดท้าย เป็นลักษณะที่เด่นของสมาชิกชุมชนหรือเซะที่ไม่สามารถพบที่อื่นใดบ่อยนัก คือ ประชาชนในชุมชนเป็นอิสลามมิกชนที่ดี ปฏิบัติตามหลักของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด การดำเนินชีวิตเป็นไปตามแบบแผนของอิสลามมิกชนที่ดี และเป็นศูนย์กลางของการเผยแพร่ศาสนาอิสลามสู่ชุมชนใกล้เคียง

3. การคัดเลือกชุมชนกำลังพัฒนา

ในการคัดเลือก "ชุมชนที่กำลังพัฒนา" ขั้นตอนการคัดเลือกเหมือนกับคัดเลือก "ชุมชนพัฒนาแล้ว" แต่แตกต่างกันในเกณฑ์การพิจารณาคุณสมบัติของชุมชน กล่าวคือ

ขั้นตอนแรก พิจารณามุมานที่เหมาะสมในการทำการศึกษ โดยให้หลักเกณฑ์ของ กชช. 2 ค. ของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (2526) เป็นารชี้้นำในการคัดเลือก หลังจากการพิจารณาชุมชนที่กำลังพัฒนาของจังหวัดปัตตานี มีชุมชนที่น่าสนใจสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาคั้งนี้ 5 ชุมชน คือ

ชุมชนตะโล๊ะ	ตำบลทาน้ำ	อำเภอบานาเระ
ชุมชนเยระ	ตำบลเกาะจับ	อำเภอมายอ
ชุมชนบูดี	ตำบลแหลมโพธิ์	อำเภอยะหริ่ง
ชุมชนวชากาวี	ตำบลกระโค	อำเภอยะรัง
ชุมชนคาโตะ	ตำบลแหลมโพธิ์	อำเภอยะหริ่ง

ทั้ง 5 ชุมชน เป็นชุมชนชนบทที่มีระดับของการพัฒนาตาม กชช. 2 ค. อยู่ในเกณฑ์เฉลี่ย "ปานกลาง" ซึ่งเป็น "ชุมชนกำลังพัฒนา" ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ขั้นตอนที่สอง หลังจากการคัดเลือกชุมชนตามขั้นตอนแรกแล้ว ผู้ศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัยเกี่ยวกับชุมชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้เดินทางไปสำรวจชุมชน แต่ละชุมชนตามที่ระบุไว้ในขั้นตอนแรก และทำการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเพื่อนำมาประกอบการคัดเลือกและศึกษา เพื่อความเหมาะสมของการศึกษา

จากการทำการสำรวจชุมชนเบื้องต้น ผลของการสำรวจปรากฏดังนี้

ชุมชนตะโล๊ะ เป็นชุมชนขนาดเล็ก มีอาณาเขตใกล้เคียงกับชุมชนที่ทำการสำรวจมาแล้ว จากสภาพทั่ว ๆ ไป เห็นได้ว่าไม่ได้รับการดูแลจากทางราชการเท่าที่ควร และประชาชนของชุมชนก็มีการย้ายถิ่นไปประเทศสหพันธรัฐมาเลเซียเช่นกัน

ชุมชนเยระ เป็นชุมชนขนาดกลาง มีมัสยิดเป็นศูนย์กลาง การตั้งถิ่นฐานของประชาชนตามแนวถนนที่ตัดขวางกัน สภาพทางสังคมโดยทั่วไป ๗ ไปก็คล้ายคลึงกับชุมชนโดยทั่วไป จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ว่า ชุมชนนี้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาอ้อย ประชาชนที่อาศัยในชุมชนก็มีจำนวนน้อย

ชุมชนวาซากาวี เป็นชุมชนที่มีขนาดปานกลาง มีอาณาเขตใกล้เคียงกับชุมชนบุยุค จากการสำรวจโดยทั่วไป ๗ ไป สภาพสังคมปกติไม่มีจุดเด่นที่น่าสนใจเท่าที่ควร มีเส้นทางติดต่อกับชุมชนภายนอกได้สะดวก การตั้งถิ่นฐานของประชาชนเรียงรายตามแนวถนนไม่มีการกระจุกตัว

ชุมชนบุติ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนแหลมโพธิ์ เป็นหมู่บ้านประมงขนาดเล็ก ตั้งอยู่บนชายฝั่งของอ่าวไทยและอ่าวปัตตานี จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ชุมชนบุติ เป็นชุมชนที่กำลังได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานของทางราชการ สิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ กำลังจัดสร้าง เช่น ไฟฟ้า ถนนลูกรังเข้าสู่ชุมชน ซึ่งกำลังจัดสร้างตามงบประมาณของจังหวัดปี พ.ศ. 2529

จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่ว่า เพิ่งได้รับการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งในตำแหน่งโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจ ปรากฏว่า มีประชากรประมาณ 150 ครัวเรือน (เนื่องจากการไม่มีการแบ่งหน่วยการปกครองหมู่บ้านเมื่อประมาณต้นปีที่ผ่านมา) ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพประมงองค์กรในหมู่บ้านยังไม่มีการจัดตั้งกันอย่างจริงจัง คงมีแต่กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน แต่ยังไม่สามารถจัดรูปองค์กรอย่างเป็นทางการ ด้วยเหตุที่ว่า ผู้ใหญ่ว่า เพิ่งเข้าดำรงตำแหน่ง ศูนย์รวมของกิจกรรมของชุมชนอยู่ที่มัสยิดประจำชุมชน และโรงเรียน ในชุมชนยังไม่มีสถานีอนามัย

ชุมชนดาโต๊ะ หมู่ 4 ตำบลแหลมโพธิ์ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่คาบแหลมโพธิ์ และถูกขนาบด้วยอ่าวปัตตานี และอ่าวไทยเช่นเดียวกับชุมชนบุติ จากการสำรวจชุมชนเบื้องต้น เป็นชุมชนที่อยู่ติดต่อกับชุมชนภายนอก มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับชุมชนภายนอก 2 ทาง กล่าวคือ ทางน้ำและทางบก ทางน้ำในปัจจุบันประชาชนไม่ค่อยนิยม ดังนั้นเส้นทางหลักจึงใช้ทางบก ซึ่งในปัจจุบันมีถนนลูกรัง ร.พ.ช. เพียงเส้นทางเดียวที่ใช้ติดต่อกับชุมชนภายนอก ชุมชนดาโต๊ะอยู่ห่างจากที่ทำการอำเภอยะหริ่งประมาณ 14 กิโลเมตร

จากการสัมภาษณ์กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปรากฏว่า ชุมชนคาโตะ เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานยาวนาน มีอายุใกล้เคียงกับชุมชนกรือเซะ โดยมีสุสานคาโตะป็นยัง เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยืนยันถึงความสัมพันธ์กับอาณาจักรปัตตานีในอดีต แต่ชุมชนที่อยู่รวมกันอยู่ในปัจจุบันจัดได้ว่าเป็นชุมชนใหม่ที่จัดตั้งขึ้นแทนบ้านเรือนเก่า ๆ ที่ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา จากการสังเกตชุมชนใหม่ที่จัดตั้งตามรอบ ๆ มัสยิดประจำหมู่บ้านและตามชายฝั่งของอ่าวปัตตานีแล้ว เป็นชุมชนใหม่ที่มีอายุไม่เกิน 100 ปีมานี้เอง มีการตั้งถิ่นฐานรวมกันเป็นกลุ่ม

ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชุมชนคาโตะในปัจจุบัน มีประชากรจำนวน 216 คน เป็นชาวไทยมุสลิมล้วน ๆ สถาบันที่สำคัญของชุมชนคือ สถาบันศาสนา ในชุมชนมีมัสยิดประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง อยู่กลางหมู่บ้านเป็นศูนย์รวมของการประกอบศาสนกิจประจำวัน แต่เดิมมีการสอนศาสนาอิสลามเวลากลางคืนแก่เยาวชนของหมู่บ้าน แต่ระยะต่อมาได้ล้มเลิกไปด้วยปัญหาไม่มีครูสอน ส่วนสถาบันการศึกษามีโรงเรียนประชาบาล 1 โรงเรียน ตั้งแต่เตรียมอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่ตรงปากทางเข้าหมู่บ้าน มีอนามัยชุมชน 1 แห่ง เป็นอนามัยประจำตำบล มีเจ้าหน้าที่อนามัยรับผิดชอบ 1 คน นอกจากนี้แล้วในชุมชนยังมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพ เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงปลาจุก กลุ่มผู้ทำข้าวเกรียบ เป็นต้น

ลักษณะทางการประกอบอาชีพ ประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจะยึดอาชีพประมง เป็นอาชีพหลัก นอกจากนั้นก็ยังมีอาชีพรองประกอบ เช่น การเลี้ยงปลาจุก การทำข้าวเกรียบ ปลุกมะพร้าว และรับจ้าง โดยเฉพาะการทำข้าวเกรียบปลาเป็นที่นิยมกันมาก

ทางด้านการพัฒนา ชุมชนคาโตะได้รับการจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อ.พ.ป.) ดังนั้นในชุมชนจึงมีองค์การและการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ จากหน่วยราชการ ตามรูปแบบการพัฒนาแผนใหม่เป็นอย่างดี

หลังจากทำการสำรวจชุมชนตามขั้นตอนที่ 2 ดังกล่าว ผู้ศึกษาพิจารณาตามลักษณะทางกายภาพของชุมชน โครงสร้างทางสังคม และลักษณะอื่น ๆ ประกอบเข้าด้วยกันแล้ว ผู้ศึกษาพิจารณาเลือกชุมชนบูดี และชุมชนคาโตะ ตำบลแหลมโพธิ์ เพื่อทำการสำรวจและศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อเลือกเป็นชุมชนตัวอย่างแทนชุมชนกำลังพัฒนาต่อไป

เมื่อทำการสำรวจและศึกษาข้อมูลทางกายภาพของชุมชน โครงสร้างทางสังคม และความพร้อมของชุมชนอย่างละเอียด และทำการเปรียบเทียบกันระหว่างชุมชนทั้งสองแล้ว ในที่สุดผู้ศึกษาและอาจารย์ที่ปรึกษาได้ตัดสินใจเลือก "ชุมชนคาโตะ" เป็นชุมชนตัวอย่างแทนชุมชนชาวไทยมุสลิมที่กำลังพัฒนา ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการแรก ชุมชนคาโตะ เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานแบบกระจุกตัว มีการรวมกลุ่มกันอยู่ตามแนวชายฝั่งอ่าวปัตตานี และรวมตัวกันหนาแน่นบริเวณรอบมัสยิด ซึ่งลักษณะของการตั้งถิ่นฐานดังกล่าว เป็นการสะดวกต่อผู้ศึกษาในการสังเกตพฤติกรรมของสมาชิกของชุมชนในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

ประการที่สอง ชุมชนคาโตะ เป็นชุมชนที่มีขนาดของประชากรเหมาะกับการศึกษาแบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และขณะเดียวกันก็ไม่ค่อยจนเกินไปสำหรับการรวบรวมข้อมูลเชิงสำรวจ

ประการที่สาม ชุมชนคาโตะมีโครงสร้างทางอายุของประชากรที่เหมาะสมกับการทำการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกลุ่มประชากรเป้าหมายซึ่งหมายถึง หัวหน้าครอบครัวของแต่ละบ้าน และเมื่อเปรียบเทียบกับชุมชนอื่นที่ทำการสำรวจมาแล้ว ปรากฏว่า ชุมชนคาโตะมีการย้ายถิ่นออกไปใช้แรงงานภายนอกชุมชนกันน้อยมาก ซึ่งเหตุดังกล่าวส่งผลให้การรวบรวมข้อมูลมีความสมบูรณ์ที่สุด เนื่องจากได้รวบรวมจากกลุ่มประชากรเป้าหมายทั้งหมด

ประการที่สี่ ชุมชนคาโตะเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.) ชุมชนตัวอย่างดังกล่าวจึงได้รับการดูแลจากหน่วยงานของทางราชการเป็นอย่างดี และยังมีการจัดตั้งกลุ่มสำหรับประชาชนในรูปต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้ศึกษามุ่งสังเกตการณ์เป็นหลักในการศึกษา

ประการที่ห้า จากวัตถุประสงค์ของการศึกษามุ่งศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนชาวไทยมุสลิมที่พัฒนาแล้วกับชุมชนชาวไทยมุสลิมที่กำลังพัฒนา แล้วยังสนใจในปรากฏการณ์ของชุมชนที่มีระยะทางทางสังคมใกล้ชิดเมืองกับชุมชนที่อยู่โดดเดี่ยว ซึ่งจากที่ตั้งของชุมชนคาโตะจัดได้ว่าเป็นชุมชนที่โดดเดี่ยวในการติดต่อกับชุมชนภายนอกตรงกับความมุ่งหมายดังกล่าว

ประการที่หก ชุมชนคาโตะ เป็นชุมชนที่มีขนานาสนใจอย่างอื่นประกอบอีก อันเป็นประโยชน์และมีความสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการศึกษาคั้งนี้ อาทิเช่น ชุมชนคาโตะ เป็นชุมชนชาวไทยมุสลิมที่ยึดมั่นในจารีตประเพณี และหลักศาสนาอิสลาม มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ มีระยะเวลาของอายุทางประวัติศาสตร์ใกล้เคียงกับชุมชนกรือเซะ รวมไปถึงมีขนบธรรมเนียมประเพณี และรูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนที่คล้ายคลึงกัน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

จากการกำหนดรูปแบบการศึกษา (*research design*) ในการศึกษาครั้งนี้มีการกำหนดรูปแบบออกเป็น 2 แบบ คือ การวิจัยเชิงสำรวจ (*survey research*) และ การศึกษาภาคสนาม (*field research*) เพื่อความเหมาะสมกับการศึกษาและลักษณะของชุมชนที่ทำการศึกษา

เนื่องจากชุมชนชาวไทยมุสลิมเป็นชุมชนที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ ดังนั้นการศึกษาจึงแตกต่างจากการศึกษาโดยทั่วไปที่ปฏิบัติกันอยู่ ถ้าหากว่าผู้ทำการศึกษาคาดความระมัดระวังเท่าที่ควรแล้ว การจะเข้าถึงข้อมูลเป็นสิ่งที่ยุ่งยากและจะมีปัญหาตามมาอย่างมาก เพื่อป้องกันและลดปัญหาส่วนนี้ ผู้ศึกษาจึงเลือกเอาวิธีการของการศึกษาภาคสนามเป็นหลักในการเข้าถึงประชากรเป้าหมายในชุมชน หลังจากนั้นจึงจะใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม (*questionnaire*) เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลอีกครั้งหนึ่ง ดังนั้นในขั้นตอนต่อไปจะขอกล่าวถึงวิธีการเข้าหาประชากรในชุมชนของการวิจัยภาคสนามก่อน แล้วจะนำเสนอวิธีการรวบรวมข้อมูลของการศึกษาเชิงสำรวจในขั้นต่อไป

1. วิธีการสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนและรวบรวมข้อมูลตามแบบการศึกษาภาคสนาม

ในการศึกษาภาคสนาม (*field research*) นี้ ผู้ศึกษาได้เลือกเอาวิธีการศึกษาโดยใช้แบบการศึกษาทางมานุษยวิทยา แบบการสังเกตโดยการมีส่วนร่วม (*participant-observer*) โดยการศึกษาแบบนี้เป็นการศึกษาที่ผู้ศึกษาเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับประชาชนในชุมชนโดยตรง กิน-อยู่-ทำกิจกรรมเหมือนกับสมาชิกคนหนึ่งของผู้ชุมชนที่ทำการศึกษา และปฏิบัติตัวเหมือน

สมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม จนสมาชิกของกลุ่มที่ทำการศึกษายอมรับ สถานภาพ บทบาทของผู้ศึกษา
เยี่ยงสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่ม

ขั้นตอนการสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนและการรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากการกำหนดวิธีการศึกษาแบบการสังเกตโดยการมีส่วนร่วมดังกล่าว
ผู้ศึกษาต้องเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับสมาชิกของกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มยอมรับเหมือนเป็นสมาชิก
คนหนึ่งของกลุ่ม ซึ่งก็เป็นการยากโดยเฉพาะกับชุมชนชาวไทยมุสลิมด้วยแล้ว อุปสรรคที่สำคัญคือ
ความแตกต่างทางศาสนา และภาษาที่ใช้สื่อสารกัน การที่จะบรรลุถึงระดับที่ได้รับความไว้วางใจ
จากสมาชิกในกลุ่มจึงต้องใช้เวลาพอสมควร ผู้ศึกษาใช้ความพยายามในการสร้างความสัมพันธ์
จนได้รับการยอมรับและประสบความสำเร็จในการเข้าถึงประชาชนและข้อมูลโดยวิธีการ เทคนิค
และขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรก การเตรียมการและติดต่อเข้าชุมชน หลังจากทำการสำรวจชุมชน
และตัดสินใจเลือกชุมชนที่จะทำการศึกษารียบร้อยแล้ว ให้นำหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัยไปแจ้งตอ
นายอำเภอของท้องที่ที่ชุมชนตั้งอยู่ พร้อมทั้งแจ้งวัตถุประสงค์ของการเข้าทำการศึกษา ขอบเขต
ของการศึกษา และระยะเวลาที่จะเข้าทำการศึกษา พร้อมทั้งติดต่อเรื่องที่พัก หลังจากนั้น
ประสานงานกับปลัดอำเภอประจำตำบล และพัฒนาการประจำตำบล เพื่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับ
โครงสร้างทางสังคม โครงสร้างของสถาบัน และกลุ่มบุคคลสำคัญในชุมชน (*key information*)
หลังจากนั้นก็เป็นการแนะนำตัวผู้ศึกษาต่อผู้นำของท้องถิ่นในวันประชุมประจำเดือนของกำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ที่อำเภอและนัดหมายกำหนดการเดินทางเข้าหมู่บ้านกับกำนันและผู้ใหญ่บ้าน

ขั้นตอนที่สอง การแนะนำตัวและการสร้างความสัมพันธ์เมื่อเข้าสู่ชุมชนและ
จัดการเรื่องที่พักเรียบร้อยแล้ว ผู้ศึกษาเริ่มทำความรู้จักคุ้นเคยกับสมาชิกในกลุ่ม โดยเริ่มที่กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ของชุมชนที่ทำการศึกษา หลังจากนั้นผู้นำดังกล่าวจะแนะนำกับสมาชิกคนอื่น โดยเฉพาะ
คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้นำศาสนาที่สำคัญในชุมชน ในขั้นนี้ผู้ศึกษาต้องใช้ลักษณะเฉพาะตัว เช่น
การพูดคุย ทักทาย สร้างความเข้าใจกับสมาชิกต่าง ๆ ถึงวัตถุประสงค์ของการเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน
การพบปะพูดคุยส่วนใหญ่จะเป็นที่ร้านกาแฟของหมู่บ้าน เพราะเป็นที่ซึ่งประชาชนนิยมมาพูดคุย
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

การแนะนำตัวและสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนี้ ผู้ศึกษาได้รับความร่วมมืออย่างดี จากโต๊ะอิหม่าม ได้แจ้งแก่สมาชิกของชุมชนทราบในที่ประชุมตอนละหมาดที่มีสัจด์ของชุมชน ให้ทราบถึงการเข้าศึกษาในชุมชนของผู้ศึกษา เมื่อสมาชิกทุกคนทราบแล้ว ต่อมาก็เป็นการสร้างความสัมพันธ์ก็เป็นการพูดคุยและการเยี่ยมบ้านแต่ละบ้าน ก็แล้วแต่ว่าสมาชิกคนใดมีการชักนำไปก่อน แต่ก็ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน

ขั้นตอนนี้ใช้เวลาประมาณช่วงสัปดาห์แรกของการเข้าศึกษา โดยผู้ศึกษาออกจากที่พักในตอนเช้า เดินเยี่ยมบ้านแต่ละบ้านจนกระทั่งเย็นแล้ว ปฏิบัติเช่นนี้จนกระทั่งสมาชิกของชุมชนคุ้นเคย และให้ความสนิทสนมในระดับดี

ในการศึกษาชุมชนครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้การเดินเท้าติดต่อกับชุมชนตลอดเพื่อลดความแตกต่าง และง่ายต่อการสร้างความสนิทคุ้นเคย

ในขั้นนี้ยังไม่ทำการสัมภาษณ์แบบสอบถามอย่างเป็นทางการ เป็นเพียงการพูดคุยถึงเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน ถ้าหากว่ามีข้อมูลที่น่าสนใจ จะทำการบันทึกเมื่อเสร็จจากการเยี่ยมบ้านของแต่ละวันแล้ว

อุปสรรคในการปฏิบัติตามขั้นตอนนี้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ภาษาที่ใช้สื่อความหมายพูดคุย เนื่องจากภาษาที่ใช้พูดในชีวิตประจำวันคือ ภาษามลายูท้องถิ่น (ยาวิ) ซึ่งตอนแรกผู้ศึกษาไม่สามารถพูดฟังได้เลย การพูดคุยจึงต้องผ่านลามแปล อุปสรรคนี้ก็ลดลงเมื่อเกิดความคุ้นเคยมากขึ้นและผู้ศึกษาสามารถที่จะพูดภาษามลายูท้องถิ่นได้บ้าง แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์เสียเลยทีเดียว อุปสรรคอีกประการหนึ่งคือ การที่ผู้ศึกษาไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาอิสลามได้ ดังนั้นกิจกรรมบางอย่างต้องพลาดโอกาสไปอย่างน่าเสียดาย ถึงอย่างไรก็ตาม ในส่วนนี้สมาชิกของชุมชนก็เข้าใจในสถานภาพของผู้ศึกษา ในระยะเวลาต่อมาอุปสรรคดังกล่าวจึงไม่มีผลกระทบต่อการศึกษาแต่อย่างใด

ข้อควรระวังในการศึกษาในชุมชนมุสลิมในขั้นตอนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนคือ การปฏิบัติตัวของผู้ศึกษา เนื่องจากสังคมมุสลิมมีข้อปฏิบัติทางศาสนาที่ละเอียดอ่อนและมาก ดังนั้น ผู้ศึกษาต้องทำความเข้าใจและระมัดระวังเป็นอย่างมาก ทางที่ดีควรศึกษาข้อปฏิบัติหลักของ

ศาสนาอิสลาม การดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีของมุสลิมให้ละเอียดและเข้าใจอย่าง
 ทองแท้ ก่อนเข้าทำการศึกษาในชุมชน เช่น การแต่งกาย อาหารการกิน การบริโภค การปฏิบัติ
 ตามหลักศาสนาในชีวิตประจำวัน ขอบข่ายของศาสนาอิสลามถ้าหากว่าสามารถเข้าใจในชีวิตและ
 จิตใจของชาวไทยมุสลิม โอกาสที่ผู้ศึกษาจะเข้าถึงชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับชาวไทยมุสลิม
 ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ยากเลย และชาวไทยมุสลิมจะให้ความร่วมมืออย่างดีเสียด้วยซ้ำ

ขั้นตอนที่สาม การเข้าร่วมกิจกรรมเมื่อสมาชิกของชุมชนยอมรับในสถานภาพ
 ของตนในระดับหนึ่งแล้ว ดังนั้นข้อต่อไปคือ การกระชับความสัมพันธ์โดยการรวมกิจกรรมของ
 ชุมชนเกือบทุกกิจกรรม (ยกเว้นกิจกรรมทางศาสนา) เช่น ตอนศึกษาในชุมชนกรือเซะ ผู้ศึกษาได้
 เป็นผู้ช่วยสอนโครงการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จที่จัดสอนภาษาไทยแก่ผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถอ่าน
 เขียน พูด ภาษาไทยได้ที่จัดใหม่ขึ้นที่มัสยิดในชุมชน การเข้าเวรยามหมู่บ้าน รวมในกระบวนการ
 คัดจัดทำโครงการรักษาความสะอาดของตำบล เป็นต้น ส่วนตอนที่ศึกษาในชุมชนดาโต๊ะผู้ศึกษา
 ได้ช่วยในการเข็นเรือในดอนเข้า ช่วยทำเรือแข่งของหมู่บ้าน เป็นต้น จากกิจกรรมเบื้องต้น
 ดังกล่าวทำให้สมาชิกในชุมชนมีความคิด ยอมรับและเป็นกันเองกับผู้ศึกษามากขึ้น

ขั้นตอนที่สี่ ขั้นการรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ และการร่วมสังเกต หลังจาก
 การรวมกิจกรรมเบื้องต้นแล้ว สัมพันธภาพระหว่างผู้ศึกษากับสมาชิกของชุมชนอยู่ในระดับที่
 กล่าวคือ หัวหน้าและสมาชิกของชุมชนไว้วางใจ และยอมรับในบทบาทของผู้ศึกษา จึงเริ่มทำการ
 สัมภาษณ์ และร่วมสังเกตการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้งอย่างเป็นทางการ รวมทั้งได้
 รวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเท่าที่มีอยู่ในชุมชน เช่น รายงานการประชุมของ
 สภาตำบล ส่วนบันทึกรายงานของมัสยิดของชุมชนปรากฏว่า ไม่สมบูรณ์และไม่สามารถเปิดเผยได้
 เนื่องจากเป็นการไม่เหมาะสม

ส่วนการรวบรวมข้อมูลทางด้านแบบสอบถาม ก็เริ่มลงมือในขั้นตอนนี้ (รายละเอียด
 คู่มือในขั้นตอนรวบรวมข้อมูลของวิธีการเชิงสำรวจ)

กิจกรรมที่ทำการสังเกตรวมในชุมชนกรือเซะ มีที่สำคัญ เช่น การประชุมสภาตำบล
 การประชุมจัดทำโครงการรักษาความสะอาด การประชุมจัดสร้างงานโครงการ กสช. 2530
 โครงการจัดตั้งกลุ่มเยาวชน เป็นต้น

ส่วนที่ชุมชนคาโตะ คือ การประชุมของกลุ่มเลี้ยงปลาตุก การประชุมสภาตำบล การประชุมจัดตั้งกลุ่มชาวเกรียบ การประชุมของสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ การประชุมของสหกรณ์ รานคา

ซึ่งนอกจากสังเกตการประชุมดังกล่าวแล้ว ยังสังเกตกิจกรรมอย่างอื่นด้วยเช่น กิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจ การปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา กิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทาง สันทนาการ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ห้า ขั้นตอนตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสังเกตการณ์ หลังจากทำการ บันทึกตามแบบสังเกตการณ์ ในขณะที่ประชุมแล้วก็มี การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกคนอื่น ๆ

หลังจากทำการะกิจประจำวันเรียบร้อยแล้วได้นำแบบสังเกตการณ์มาเพิ่มเติม ตรวจสอบความสมบูรณ์อีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดให้สมบูรณ์ที่สุด พร้อมทั้งจะนำไป วิเคราะห์ต่อไป

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษาเชิงสำรวจ

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษา 2 แบบ ผสมผสานกันในการศึกษาชุมชน และใช้ขั้นตอนการเข้าศึกษาในชุมชนตามแบบวิธีการทางมานุษยวิทยา เพื่อให้ผู้ศึกษาใช้วิธีการ ใ่ว่างใจเหมือนเป็นสมาชิกคนหนึ่งของชุมชน จากการเข้าใช้ชีวิตในชุมชนตามขั้นตอนที่หนึ่ง สอง สาม และสี่ ตามขั้นตอนของวิธีการรวบรวมข้อมูลของวิธีการศึกษาภาคสนามแล้ว ผู้ศึกษา มีวิธีการเก็บข้อมูล ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนแรก เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนในชุมชนที่ทำการศึกษามีขนาดใหญ่ ไม่สามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้ มีเพียงเล็กน้อยซึ่งสามารถพูด อ่าน เขียนได้เล็กน้อย และสามารถพูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้ในเกณฑ์ดี ดังนั้นในการรวบรวมข้อมูลจึงจำเป็นต้องใช้ ผู้สัมภาษณ์เป็นล่ามแปล* และบันทึกผลการสัมภาษณ์ลงในแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ ดังนั้น

* ล่ามแปล ในการศึกษานี้ล่ามแปลเป็นคนในท้องถิ่นใกล้เคียง นับถือศาสนาอิสลาม จบการศึกษาระดับปริญญาตรีรัฐศาสตร์ มีประสบการณ์ทางด้าน การวิจัยมาแล้ว

ขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญ คือ ทำความเข้าใจและชี้แจงลักษณะของแบบสัมภาษณ์ เนื้อหา วัตถุประสงค์ และเทคนิคในการรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ถูกต้องตรงกับวัตถุประสงค์ของแบบสัมภาษณ์ในแต่ละส่วนของแต่ละข้อ ซึ่งในขั้นนี้ผู้ศึกษาชี้แจงโดยตนเองและปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้ดูก่อน

ขั้นตอนที่สอง ดำเนินการสัมภาษณ์การระบุตัวชนชั้นนำของชุมชนโดยสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่เป็น หัวหน้าครอบครัวของแต่ละบ้าน บุคคลที่มีความรู้ความเป็นอยู่ของชุมชน และบุคคลที่มีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นประจำ ด้วยแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 จนครบทุกบ้านและทุกคนเท่าที่สามารถสัมภาษณ์ได้

ขั้นตอนที่สาม การคำนวณคะแนนการระบุชนชั้นนำของประชากรกลุ่มตัวอย่างจากขั้นตอนที่สอง เพื่อหาตัวชนชั้นนำของชุมชนที่ทำการศึกษา โดยการคำนวณคะแนนตามหลักการวิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจของชุมชน แบบขั้นเดียวข้อ ก. (ดูวิธีการคำนวณคะแนนจากการระบุชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง) เมื่อได้ผลรวมของคะแนนออกมาก็จัดลำดับจากสูงไปต่ำ แล้วจัดกลุ่มเอาเฉพาะบุคคลที่ถูกเสนอเป็นชนชั้นนำที่มีคะแนนอยู่ในเกณฑ์การพิจารณาแล้ว ถือเป็นชนชั้นนำของชุมชนเท่านั้น

ขั้นตอนที่สี่ ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มชนชั้นนำของชุมชน จากการระบุของประชาชนจากขั้นตอนที่สองและมีคะแนนอยู่ในระดับที่เป็นชนชั้นนำจากการคำนวณในขั้นตอนที่สาม ด้วยแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2

อนึ่ง แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 นี้ สำหรับชนชั้นนำที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชน บุคคลที่ดำรงตำแหน่งสำคัญของชุมชน และบุคคลที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งในสภาพที่เป็นจริงแล้ว กลุ่มบุคคลทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าวเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน

ขั้นตอนที่ห้า จัดแยกประเภทของแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประชาชนทั่วไป และกลุ่มที่เป็นชนชั้นนำของชุมชน ออกเป็นรายชุมชน

ขั้นตอนที่หก ขั้นตอนตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์แต่ละฉบับ เมื่อตรวจสอบความสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว รวบรวมข้อมูลที่ได้นำไปดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป

2.1 ขอปฏิบัติในการสัมภาษณ์

เนื่องจากการสัมภาษณ์ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ บางครั้งต้องใช้สามเณร
ภาษาในการสัมภาษณ์ และบางครั้งผู้ศึกษาก็ใช้ภาษามลายูท้องถิ่น ซึ่งพูดได้เล็กน้อยสัมภาษณ์ด้วย
ตนเอง การปฏิบัติงานการสัมภาษณ์ทั้งสองวิธีการดังกล่าวดำเนินไปด้วยความยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง
นอกจากนี้แล้ว ผู้ศึกษามีแนวทางในการปฏิบัติในขณะที่ทำการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์
มากที่สุดดังนี้

1. ให้การสัมภาษณ์ดำเนินไปด้วยบรรยากาศที่เป็นกันเอง เริ่มต้นด้วย
การพูดคุยธรรมดา แล้วจึงชี้แจงความมุ่งหมายของการสัมภาษณ์และการเก็บข้อมูล หลังจากนั้น
ก็เป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป แล้วสัมภาษณ์ไปเรื่อย ๆ จนจบแบบสัมภาษณ์ แต่ในบางกรณี
ผู้สัมภาษณ์ต้องมีจิตวิทยาเมื่อเห็นว่าผู้ถูกสัมภาษณ์มีลักษณะเหนื่อยหน่าย ผู้สัมภาษณ์ก็ต้องพักการ
สัมภาษณ์ชั่วคราว แต่ยังคงคุยต่อในเรื่องอื่น ๆ ตามปรกติ หลังจากนั้นก็ทำการสัมภาษณ์ต่อจนจบ

2. ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ปฏิบัติไปอย่างช้า ๆ ไม่รีบเร่งและไม่ถาม
ในเชิงขี้น้ำเพื่อให้ได้คำตอบเร็วขึ้น แต่ค่อย ๆ ทำความเข้าใจและอธิบายลักษณะของคำถามจน
ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็น หรือตอบคำถามด้วยตนเอง ซึ่งการปฏิบัติดังกล่าวทำให้
ข้อมูลที่ได้อาจครบถ้วนและสมบูรณ์มากที่สุด

3. เมื่อสัมภาษณ์ ผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละรายเรียบร้อยแล้ว ผู้สัมภาษณ์ก็
ตรวจสอบดูแบบสัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่งว่าได้สัมภาษณ์คำถามครบถ้วนแล้วหรือยัง ก่อนที่จะยุติการสัมภาษณ์

4. ในบางกรณี ในการสัมภาษณ์ผู้ถูกสัมภาษณ์อยู่รวมกันหลายคน หรือมี
ผู้อื่นที่ใกล้ชิดกับผู้ถูกสัมภาษณ์ร่วมอยู่ในการสัมภาษณ์ และพยายามแนะนำ ขี้น้ำ คำตอบในการ
สัมภาษณ์ให้แก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ ในลักษณะเช่นนี้ ผู้ศึกษาพยายามเลี่ยงการสัมภาษณ์ในสถานการณ์
ดังกล่าว แต่บางครั้งก็เป็นเหตุสุดวิสัย ผู้สัมภาษณ์ก็ต้องพยายามเน้นความสำคัญให้ตัวผู้ถูกสัมภาษณ์
ตอบคำถามต่าง ๆ ด้วยตนเอง

5. เมื่อทำการสัมภาษณ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว ยังคงพูดคุยแลกเปลี่ยน
ความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ กับผู้ถูกสัมภาษณ์ จนกระทั่งเห็นว่า พอสมควร แล้วจึงขอตัวไปสัมภาษณ์
บุคคลอื่นต่อไป ซึ่งเงื่อนไขเช่นนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในแต่ละครั้งด้วย

การเตรียมข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์

ผู้ศึกษานำแบบสัมภาษณ์ที่สัมภาษณ์มาแล้วดำเนินการตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง แยกประเภทของแบบสัมภาษณ์ออกเป็นสองกลุ่ม คือ

1. แบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 ของประชาชนทั่วไป
2. แบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 ของชนชั้นนำ

ในการแยกประเภทของแบบสัมภาษณ์ แต่ละชุมชนปฏิบัติเช่นเดียวกับพร้อมกันนี้ก็ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามสัมภาษณ์อีกครั้งหนึ่ง เลือกเฉพาะฉบับที่สมบูรณ์ใช้สำหรับขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่สอง ตรวจสอบและลงรหัสในแบบสัมภาษณ์แต่ละฉบับตามคู่มือลงรหัสที่เตรียมไว้ และลงรหัสในกระดาษเตรียมข้อมูล (*coding form*)

ขั้นตอนที่สาม แปลงข้อมูลที่ได้อ่านเข้าเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อทำการประมวลผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาแบ่งลักษณะของการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ

1. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (*quantitative analysis*) สำหรับการวิเคราะห์เชิงปริมาณ การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการประมวลผลข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ ของสถาบันคอมพิวเตอร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (*Statistics Package for Social Sciences SPSS[®]*) สำหรับสถิติสำคัญที่ใช้ในการวิเคราะห์มีดังนี้

1.1 การนำเสนอข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ของกลุ่มประชากร ตัวอย่างใช้สถิติร้อยละ (*percentage*) ค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต (*mean*)

1.2 การวิเคราะห์ความแตกต่างของชนชั้นนำกับประชาชนทั่วไปทางด้าน การดำรงตำแหน่งทางสังคม การเคยดำรงตำแหน่งทางการและทางสังคม ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา อายุ การเป็นสมาชิกองค์การ การเคยผ่านการอบรม ในโครงการต่าง ๆ ประสบการณ์ติดต่อกับชุมชนภายนอก การเป็นเครือญาติของชนชั้นนำเก่า ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน ความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนา ใช้สถิติ *T-Test*

1.3 การวิเคราะห์หาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำที่ถูกระบุโดยประชาชนทั่วไป กับชนชั้นนำที่ถูกระบุโดยชนชั้นนำมีความสัมพันธ์กันหรือไม่ ใช้สถิติ *Pearson Correlation*

1.4 เนื่องจากทดสอบขั้นตอนโดยการใช้ *T-Test* ระหว่างคุณสมบัติ (ตัวแปรอิสระ) แต่ละตัวกับบุคคลชนชั้นนำ (ตัวแปรตาม) และการทดสอบความแตกต่างในคุณสมบัติต่าง ๆ (ตัวแปรอิสระ) ระหว่างประชาชนธรรมดา กับบุคคลชนชั้นนำ นั้นเป็นการวิเคราะห์ขั้นต้นที่ยังไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ ที่อาจจะมามีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ได้

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงนำเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบมีขั้นตอน (*stepwise multiple regression*) มาทดสอบความสัมพันธ์อีกขั้นหนึ่ง การทดสอบด้วยเทคนิคดังกล่าวนี้ สามารถควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ ที่คงที่ได้ และประการสำคัญ เทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนสามารถให้ผลของการทดสอบว่าคุณสมบัติ (ตัวแปรอิสระ) ตัวใดสามารถอธิบายการผันแปรความเป็นบุคคลชนชั้นนำ (ตัวแปรตาม) ได้มากที่สุด และเมื่อเพิ่มคุณสมบัติ (ตัวแปรอิสระ) อื่น ๆ ทีละตัวตามขั้นตอนที่เพิ่มขึ้น เป็นคุณสมบัติด้านใด และสามารถอธิบายความเป็นบุคคลชนชั้นนำเพิ่มขึ้นเพียงใด จนกระทั่งถึงคุณสมบัติตัวสุดท้ายที่สามารถอธิบายการผันแปรความเป็นบุคคลชนชั้นนำได้ ดังนั้นการทดสอบโดยเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนเป็นการยืนยันความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เพิ่มเติมจากการทดสอบ *T-Test* อีกครั้งหนึ่งว่าความสัมพันธ์นั้นเป็นความสัมพันธ์แท้หรือความสัมพันธ์ลวง

1.5 ระดับของความสัมพันธ์ทางสถิติ การเปรียบเทียบความแตกต่างของชนชั้นนำกับประชากรทั่วไปทางด้าน การดำรงตำแหน่งทางสังคม ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา วิทยุ การเป็นสมาชิกองค์การ การเคยผ่านการอบรมในโครงการต่าง ๆ

การติดต่อกับชุมชนภายนอก การเป็นเครือข่ายกับชนชั้นนำเก่า ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน และการมีความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนา ซึ่งทดสอบด้วย *T-Test* กำหนดให้ระดับมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับน้อยกว่า .05

การวิเคราะห์ด้วย *Stepwise Multiple Regression* ซึ่งนำตัวแปรอิสระเข้ามาวิเคราะห์พร้อมกันหลายตัว ให้มีค่าระดับของความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับน้อยกว่า .05

การทดสอบค่าความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำที่ถูกระบุโดยประชาชนทั่วไปกับชนชั้นนำด้วยกันนั้น ทดสอบค่าความสัมพันธ์ *Pearson Correlation* ให้มีค่าระดับของความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับน้อยกว่า .05

2. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (qualitative analysis) สำหรับการศึกษาในส่วนที่นำเอาวิธีการศึกษากาสนาม เพื่อเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลสนับสนุนการศึกษาเชิงสำรวจ โดยการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในกระบวนการกำหนดนโยบายกิจกรรมของชุมชน หรือการมีส่วนร่วมการตัดสินใจในกิจกรรมของชนชั้นนำ ซึ่งในส่วนนี้ผู้ศึกษาวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นนำของแต่ละชุมชนภายในขอบเขตของกรอบแนวความคิดโครงข่ายทางสังคม (*social network*) และแนวความคิดการแลกเปลี่ยน (*exchange theory*) ผสมผสานเข้าด้วยกัน นอกจากนี้แล้ว ผู้ศึกษาได้นำวิธีการสังคมมิติ (*sociometric*) มาแสดงถึงเส้นโยงของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำแต่ละคนด้วย การวิเคราะห์ส่วนของเชิงคุณภาพนี้ จึงเป็นการพรรณาคความตามข้อมูลและความเป็นจริงที่ได้จากการสังเกตภาคสนามในแต่ละชุมชน

อนึ่ง ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแบบมีส่วนร่วมในฐานะผู้ศึกษานำไปประกอบและสนับสนุนในการวิเคราะห์เชิงปริมาณ ที่ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือแบบสอบถามไม่สามารถรวบรวมได้ ซึ่งส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์สนับสนุนในแต่ละส่วนของการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

นียมตัวเปรและการวัดตัวเปรที่นำมาใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาได้แยกตัวเปรที่นำมาใช้แบ่งออกเป็นตัวเปรอิสระและตัวเปรตาม ดังนี้

1. ตัวเปรอิสระ

1.1	เพศ	หมายถึง	เพศหญิงและเพศชาย
1.2	อายุ	หมายถึง	อายุจริงของบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ นับเป็นปี
1.3	สถานที่เกิด	หมายถึง	สถานที่เกิดของบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ
1) เกิดในชุมชนที่ทำการศึกษา
2) เกิดนอกชุมชนในเขตจังหวัดปัตตานี
3) เกิดนอกชุมชนนอกเขตจังหวัดปัตตานี
1.4	ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน	หมายถึง	เวลาที่บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ เข้าอยู่อาศัยในชุมชนที่ทำการศึกษา นับเป็นปี ถ้าส่วนเกิน 6 เดือน นับเป็น 1 ปี
1.5	การศึกษา	หมายถึง	การศึกษาของบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ
1) การศึกษาสายสามัญ คือ การศึกษาภาคบังคับ มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ตลอดจนสายวิชาชีพ
2) การศึกษาสายศาสนาอิสลาม คือ การศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ซึ่งจัดสอนในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และการเรียนในสถานปอเนาะเดิม

- การวิเคราะห์นับจำนวนปีของการอยู่
เข้ารับการศึกษาในสถานการศึกษานั้น ๆ
- 1.6 รายได้ หมายถึง รายได้เฉลี่ยต่อปีของครอบครัวที่ได้
จากการประกอบอาชีพหลัก อาชีพรอง
ของบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์
คิดเฉลี่ยเป็นบาท ต่อปี
- 1.7 กรรมสิทธิ์ในที่ดิน หมายถึง ที่ดินที่บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ถือครองโดยชอบ
ด้วยกฎหมาย โดยพิจารณาจาก นส. 3
สค. 11
การวิเคราะห์คิดหน่วยเป็นจำนวนไร่
- 1.8 ทรัพย์สิน หมายถึง เครื่องมือในการประกอบอาชีพ ตลอดจน
สิ่งของเครื่องใช้ที่สำคัญของบุคคลผู้ให้
สัมภาษณ์ การวิเคราะห์ประเมินเป็น
มูลค่ารวม มีหน่วยเป็นบาท
- 1.9 อาชีพ หมายถึง หน้าที่การงานของบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์
ทำอยู่เพื่อเลี้ยงชีพและครอบครัว ซึ่งแบ่ง
ออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ
- 1) อาชีพหลัก หมายถึง อาชีพที่ผู้ให้
สัมภาษณ์ยึดเป็นอาชีพที่
เป็นแหล่งรายได้หลัก
 - 2) อาชีพรอง หมายถึง อาชีพที่ผู้ให้
สัมภาษณ์ยึดเป็นอาชีพรอง
และมีรายได้เป็นรายได้
ในลำดับรองลงมา

- 1.10 การดำรงตำแหน่ง
ทางการ หมายถึง ตำแหน่งที่เป็นเจ้าหน้าที่ทางราชการใน
ระดับท้องถิ่น และหมายถึงความรวมถึง
เจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นที่มาและออก
จากตำแหน่ง ตลอดจนอำนาจหน้าที่เป็นไปตาม
พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2457
อันมี กำนัน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำ
ตำบล ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน (ฝ่าย
ปกครองและฝ่ายรักษาความสงบ) และ
ตลอดจนตำแหน่งประธานกรรมการหมู่บ้าน
หมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.)
ตาม พ.ร.บ.หมู่บ้านอาสาพัฒนาและ
ป้องกันตนเอง พ.ศ.2522 ด้วย
- 1.11 การดำรงตำแหน่ง
ทางสังคม หมายถึง ตำแหน่งซึ่งประชาชนในชุมชนตั้งขึ้นและ
ยอมรับให้ปฏิบัติหน้าที่ในหน้าที่เกี่ยวข้องกับ
ตำแหน่งนั้น ๆ อาทิ กรรมการกลุ่มออมทรัพย์
กรรมการร้านสหกรณ์ กรรมการศูนย์เด็กเล็ก
กรรมการกลุ่มประมง เป็นต้น
- 1.12 การดำรงตำแหน่ง
ผู้นำศาสนาอิสลาม หมายถึง ตำแหน่งที่สำคัญและปฏิบัติบทบัญญัติของ
ศาสนาอิสลาม อันมี ตำแหน่งโต๊ะอิหม่าม
โต๊ะกอเต็บ โต๊ะบิหลัน โต๊ะครู
คาโต๊ะยุติธรรม
(การวิเคราะห์ทางสถิติ *T-Test*,
Stepwise Multiple Regression
ตำแหน่งผู้นำศาสนารวมกับตำแหน่งทาง
สังคม)

- การวิเคราะห์การดำรงตำแหน่งทางการ
และตำแหน่งทางสังคม (รวมตำแหน่งผู้นำ
ศาสนา) จำนวนตามจำนวนตำแหน่งที่
ดำรงอยู่ในปัจจุบัน
- 1.13 การเคยดำรงตำแหน่ง หมายถึง
ทางการและทางสังคม การที่บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์เคยดำรงตำแหน่ง
ตำแหน่งทางการ ทางสังคม และตำแหน่ง
ผู้นำศาสนาในอดีต
การวิเคราะห์นับตามจำนวนตำแหน่งที่
เคยดำรงในอดีต
- 1.14 ระยะเวลาการดำรง หมายถึง
ตำแหน่งทางการและ ระยะเวลาการ
ทางสังคม ดำรงตำแหน่งทางการ ทางสังคม และ
ตำแหน่งผู้นำศาสนา มาแล้ว
- 1.15 การเป็นสมาชิกกลุ่ม หมายถึง
องค์การ สมาคม การที่บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ได้เป็นสมาชิก
ของ กลุ่ม องค์การหรือสมาคม ซึ่งอาจ
เป็นไปได้ทั้งที่เป็นกลุ่ม องค์การ สมาคม
ของหน่วยงานราชการ หรือเอกชน
ที่จัดตั้งขึ้น ทั้งภายนอกชุมชนหรือภายใน
ชุมชน
การวิเคราะห์นับจำนวนตามที่บุคคลผู้ให้
สัมภาษณ์เป็นสมาชิกอยู่ในปัจจุบัน
- 1.16 การเคยผ่านการอบรม หมายถึง
ในโครงการต่าง ๆ การที่บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์เคยได้รับการ
อบรมจากหน่วยงานทางราชการหรือ
ของเอกชน ซึ่งจัดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้
ประสบการณ์ ทักษะ หรืออื่น ๆ อันนำมา

- 1.17 ประสพการณ์การติดต่อ หมายถึง การที่บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์เคยผ่านการติดต่อกับชุมชนภายนอก ในระดับอำเภอ จังหวัด เมืองหลวง หรือต่างประเทศ การศึกษา เองออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ
- 1) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ราชการ เกี่ยวกับขอราชการ หมายถึง การที่ผู้ให้สัมภาษณ์ไปติดต่อกับข้าราชการ เกี่ยวกับขอราชการ เช่น เจ้าหน้าที่อำเภอ เจ้าหน้าที่เกษตร สถานีตำรวจ เป็นต้น
 - 2) การติดต่อเพื่อทำภารกิจส่วนตัวธุรกิจ หมายถึง การที่ผู้ให้สัมภาษณ์เดินทางไปทำภารกิจส่วนตัวนอกชุมชน ด้วยกิจทั้งหมด
- การวิเคราะห์นับจำนวนครั้งที่ติดต่อคือ
- 1.18 การเป็นเครือญาติ หมายถึง การที่บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์เป็น พ่อ ลูก หลาน พี่-น้อง ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการ ตำแหน่งผู้นำศาสนาอิสลามในอดีต การวิเคราะห์นับจำนวนญาติที่ดำรงตำแหน่ง
- 1.19 ความรู้ ความเข้าใจ หมายถึง การที่บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์มีความสามารถ ในด้านต่าง ๆ เหล่านี้

- 1) ความสามารถในการอ่านคัมภีร์
อัลกุรอาน
- 2) ความสามารถในการอ่าน *KITAB**
- 3) การให้คำปรึกษา คำแนะนำ
หรือให้ความรู้ทางหลักศาสนาอิสลาม
แก่บุคคลอื่น
- 3) การให้คำปรึกษา เจรจาไกลเกลี่ย
การตัดสินความ ทำหนังสือมรคก
ตามหลักศาสนาอิสลามแก่บุคคลอื่น
- 5) เป็นผู้ดำเนินการทำหน้าที่ละหมาด
ในชุมชน

การวัดความสามารถที่ความถี่จำนวนครั้ง
" ต่อเดือน

การวิเคราะห์ที่มีการจำแนกกลุ่มออกเป็น
3 กลุ่ม คือ

1. 0 ครั้งต่อเดือน เป็นผู้ที่ไม่มีความรู้
2. 1-12 ครั้งต่อเดือน เป็นผู้ที่มี
ความรู้น้อย
3. สูงกว่า 13 ครั้งต่อเดือน เป็นผู้ที่มี
ความรู้สูง

2. ตัวแปรตาม

ในการศึกษาคุณสมบัติทั่วไปของชนชั้นนำนั้น ผู้ศึกษาได้กำหนดมาตรฐานของ
คุณสมบัติโดยพิจารณาจากความแตกต่างในคุณสมบัติด้านต่าง ๆ (ตัวแปรอิสระ) ของประชาชน
และชนชั้นนำ (ตัวแปรตาม)

* หนังสือ *KITAB* หมายถึง เป็นหนังสือที่รวบรวมคำสั่งสอนของท่านศาสนาดานมีมุ
ฮัมหมัด คือลยา

หลังจากทดสอบความแตกต่างในคุณสมบัติด้านต่าง ๆ ระหว่างประชาชนและชนชั้นนำแล้ว ค่าของการทดสอบจะให้ความของคุณสมบัติเบื้องต้นของชนชั้นนำที่แตกต่างจากประชาชน แต่การทดสอบเบื้องต้นดังกล่าวมิได้ควบคุมอิทธิพลของคุณสมบัติตัวอื่น ซึ่งอาจจะทำให้ค่าของความสัมพันธ์เป็นความสัมพันธ์วงได้ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัติด้านต่าง ๆ (ตัวแปรอิสระ) กับความเป็นบุคคลชนชั้นนำ (ตัวแปรตาม) ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (*stepwise multiple regression*) อีกขั้นหนึ่ง ซึ่งการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน ข้อมูลที่เหมาะสมคือ ข้อมูลระดับประเภทช่วง (*interval scale*) แต่เนื่องจากตัวแปรตามคือ ความเป็นบุคคลชนชั้นนำนั้นมีลักษณะเป็นข้อมูลกลุ่ม (*nominal scale*) จึงจำเป็นต้องทำเป็นตัวแปรหุ่น (*dummy variable*) (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, ลัดดาวัลย์ รอดมณี 2528 : 7) เสียก่อนจึงจะทำการวิเคราะห์ได้ ดังนั้นเมื่อแปลงแล้วจะได้ 2 กลุ่ม คือ

บุคคลที่ไม่เป็นชนชั้นนำ	0
บุคคลที่เป็นชนชั้นนำ	1

ส่วนตัวแปรอิสระหรือตัวพยากรณ์ที่เป็นตัวแปรที่มีการจัดในระดับกลุ่มและแปรเป็นตัวแปรหุ่น คือ

ไม่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	0
ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	1

ส่วนตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ มีลักษณะเป็นตัวแปรการวัดเป็นระดับช่วงที่สามารถนำเข้ามาสมการได้เลย